

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО І ПРОЦЕС

УДК 346.91:347.94(477)

DOI: 10.36550/2522-9230-2022-13-46-51

Манжула Андрій Анатолійович,
доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
e-mail: mors200708@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0003-4662-9376>

Власов Антон Володимирович,
аспірант кафедри права та правоохоронної діяльності
Центральноукраїнського державного університету
імені Володимира Винниченка
e-mail: anton.vlas86@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4999-5892>

**ДОКАЗИ ТА ДОКАЗУВАННЯ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ ПІД ЧАС
РОЗГЛЯДУ СПРАВ У СФЕРІ ГОСПОДАРСЬКО-ТОРГОВЕЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ:
НОВЕЛИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРАКТИКИ**

Стаття присвячена актуальному питанню вивчення та узагальнення новел національної практики стосовно доказів та доказування в господарському процесі під час розгляду справ у сфері господарсько-торгівельної діяльності. Предметом дослідження є національна практика господарських судів у справах щодо господарсько-торгівельної діяльності. Автором обгрунтовано необхідність дослідження цієї проблематики, зважаючи на попередні недоліки національного законодавства у застосуванні доказів під час доказування у господарському процесі. Розкривається суть доказів як будь-яких даних, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обгрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи.

Вивчено види доказів, встановлені господарським процесуальним законодавством, а саме такими можуть бути письмові, речові і електронні докази; висновки експертів; показання свідків. Акцентовано увагу, мають відповідати встановленим критеріям: належності, допустимості, вірогідності, достатності. Продемонстровано, що новела стандарту доказування «вірогідності доказів», на відміну від «достатності доказів», підкреслює необхідність співставлення судом доказів, які надає позивач та відповідач. Тобто, з введенням в дію нового стандарту доказування необхідним є не надати достатньо доказів для підтвердження певної обставини, а надати їх саме ту кількість, яка зможе переважити доводи протилежної сторони судового процесу. Крім того, проаналізовано основні новели щодо доказів у контексті господарсько-торгівельної діяльності. Виявлено, що судова практика застосування різних засобів доказування є сформованою, проте не має однозначності. Наприклад, деякі господарські суди допускають можливість застосування тих чи інших доказів, а деякі вважають ці докази неналежними та недопустимими.

Ключові слова: господарський процес, господарсько-торгівельна діяльність, докази, доказування, критерії доказів, вірогідність доказів, електронний доказ.

**Manzhula A., Vlasov A. EVIDENCE AND EVIDENCE IN THE ECONOMIC PROCESS DURING THE
CONSIDERATION OF CASES IN THE SPHERE OF ECONOMIC AND COMMERCIAL ACTIVITIES: NOVELTIES
OF NATIONAL PRACTICE**

The article is devoted to the topical issue of studying and summarizing novelties of national practice regarding evidence and proof in the economic process during consideration of cases in the field of economic and commercial activity. The subject of the study is the national practice of commercial courts in cases related to economic and commercial activity. The author substantiates the need to research this issue, taking into account the previous shortcomings of the national legislation in the application of evidence during the proving in the economic process. The essence of the evidence is revealed as any data on the basis of which the court establishes the presence or absence of circumstances (facts) justifying the claims and objections of the participants in the case, and other circumstances that are important for the resolution of the case.

The types of evidence established by economic procedural legislation have been studied, namely written, tangible and electronic evidence; conclusions of experts; testimony of witnesses. Emphasized attention, must meet the established criteria: appropriateness, admissibility, probability, sufficiency. It has been demonstrated that the amendment to the standard of proof of "probability of evidence", as opposed to "sufficiency of evidence", emphasizes the need for the court to compare the evidence provided by the plaintiff and the defendant. That is, with the introduction of the new standard of proof, it is necessary not to provide enough evidence to confirm a certain circumstance, but to provide exactly the amount that will be able to outweigh the arguments of the opposite side of the court process. In addition, the main novelties regarding evidence in the context of economic

and commercial activity were analyzed. It was found that the judicial practice of using various means of proof is formed, but it is not unambiguous. For example, some commercial courts allow the possibility of using certain types of evidence, while some consider these evidences inappropriate and inadmissible.

Key words: economic process, economic and commercial activity, evidence, proof, criteria of evidence, reliability of evidence, electronic evidence.

Постановка проблеми. Господарсько-торговельна діяльність в Україні, відповідно до статті 263 Господарського кодексу України, розуміється як діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання у сфері товарного обігу, спрямована на реалізацію продукції виробничо-технічного призначення і виробів народного споживання, а також допоміжна діяльність, яка забезпечує їх реалізацію шляхом надання відповідних послуг [1].

Як зазначає К. О. Хрімлі, господарсько-торговельна діяльність є самостійним видом господарської діяльності, який має свій суб'єктний склад, об'єкт, зміст та порядок здійснення. Опосередковується господарсько-торговельна діяльність через господарські договори поставки, контрактації сільськогосподарської продукції, енергопостачання, купівлі-продажу, оренди, міни (бартеру), лізингу та іншими договорами [10]. Такий перелік господарських договорів, якими опосередковується господарсько-торговельна діяльність, не є вичерпним. Суб'єкти господарсько-торговельної діяльності мають право укладати інші договори, які не суперечать ГК України й іншим нормативно-правовим актам [1].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Новели доказів та доказування у господарському процесі стали предметом дослідження таких науковців як В.Е. Беляневич, С.В. Васильєв, Т.М. Кучер, Л.М. Ніколенко, Т.В. Степанова, Р.В. Тертишніков, М.К. Треушніков, С.Я. Фурса, М.Й. Штефан та інші.

Мета статті – вивчення та узагальнення новел національної практики стосовно доказів та доказування в господарському процесі під час розгляду справ у сфері господарсько-торговельної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Тож, спори у господарському процесі виникають у процесі здійснення господарської діяльності, при укладанні, зміні, розірванні і виконанні господарських договорів.

Необхідно зазначити, що господарсько-торговельна діяльність опосередковується як публічно-торговельними відносинами (пов'язаними з державним регулюванням), так і приватно-торговельними відносинами (пов'язаними з юридичними та фізичними особами).

При цьому, враховуючи вищезазначене, варто розуміти диферентність специфіки справ, що належать до юрисдикції господарських судів. Зокрема, їм притаманна також окрема спеціалізація, а саме у сфері інтелектуальної власності, публічних закупівель, банкрутства, корпоративних спорів і т.д.

Виходячи з цього, цілком логічним є той факт, що докази та доказування в кожній справі відрізняються в залежності від сфери, яка охоплює те чи інше коло правовідносин. Однак, у ході нашого дослідження, спробуємо визначити їх основні характерні риси, а також продемонструвати новели національної практики, які вже активно застосовуються у господарському судочинстві.

Згідно зі статтею 73 Господарського процесуального кодексу України, доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи [2].

Такі дані можуть бути встановлені наступними засобами, а саме – письмовими, речовими і електронними доказами; висновками експертів; показаннями свідків.

За результатами аналізу судової статистики та вивчення судової практики застосування господарськими судами законодавства про захист прав на об'єкти інтелектуальної власності, встановлено, що переважна більшість прийнятих суддями рішень стосувалась застосування статті 309 Господарського процесуального кодексу України, тобто залишення судових рішень судів першої та апеляційної інстанції без змін, а касаційної скарги – без задоволення. Серед підстав для застосування положень статті 310 Господарського процесуального кодексу України (повне або часткове скасування рішень судів першої та апеляційної інстанцій і передача справи повністю або частково на новий розгляд або для продовження розгляду), основну кількість склали порушення судами попередніх інстанцій норм процесуального права, що полягали у:

- відсутності обґрунтування відхилення доводів сторін, які мають значення для правильного вирішення спору;
- не встановленні судами під час вирішення спору обставин, що мають значення для справи, а також ненаданні їм юридичної оцінки;
- не дослідженні належним чином зібраних у справі доказів та не встановленні пов'язаних з ними обставин, що входили до предмета доказування.

Відтак, необхідно почати із загальних критеріїв доказів у господарському процесуальному законодавстві. А саме, статтями 76-79 Господарського процесуального кодексу України встановлено: докази, які надаються учасниками справи до суду, мають відповідати встановленим критеріям: належності, допустимості, вірогідності, достатності.

Статтею 76 Господарського процесуального кодексу України належність доказів передбачено, що належними є докази, на підставі яких можна встановити обставини, які входять в предмет доказування. Суд не бере до розгляду докази, які не стосуються предмета доказування [2].

Предметом доказування є обставини, які підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення.

Відповідно до норм Постанови Касаційного господарського суду Верховного Суду від 15.11.2019 у справі № 909/887/18, сторона, яка подає доказ на підтвердження обставин, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, здійснює це саме таким чином, щоб поданий нею доказ був належним, тобто вказує, для доведення яких саме належних до предмету доказування обставин сторона подає цей доказ, або стверджує про обставини і посилається при цьому на доказ існування цих обставин.

Статтею 77 Господарського процесуального кодексу України щодо допустимості доказів встановлено, що обставини, які відповідно до законодавства повинні бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватися іншими засобами доказування. Докази, одержані з порушенням закону, судом не приймаються [2].

При цьому, якщо судом прийнято рішення за відсутності в матеріалах справи належним чином засвідчених доказів, зокрема належним чином засвідченої копії спірного договору, такий спір вирішений судом на підставі недопустимих доказів, про що свідчить практика КГС ВС від 05.12.2018 у справі № 916/1813/16.

Статтею 78 Господарського процесуального кодексу України, а саме достовірність доказів визначено, що достовірними є докази, створені (отримані) за відсутності впливу, спрямованого на формування хибного уявлення про обставини справи, які мають значення для справи [2].

Судом апеляційної інстанції встановлено, що матеріалами справи (виписками з рахунків) достовірно підтверджується повернення відповідачем та отримання позивачем (боржником) грошових коштів.

Слід зазначити, що переглядаючи у касаційному порядку судові рішення, касаційна інстанція не вправі встановлювати або вважати доведеними обставини, що не були встановлені у рішенні або постанові господарського суду чи відхилені ним, вирішувати питання про достовірність того чи іншого доказу, про перевагу одних доказів над іншими, збирати нові докази або додатково перевіряти докази (стаття 300 Господарського процесуального кодексу України).

Стаття 79 Господарського процесуального кодексу України викладена в новій редакції Законом від 20.09.2019 (набрав чинності з 17.10.2019). Так, поняття достатності доказів замінено на стандарт доказування «вірогідність доказів» [2]:

- наявність обставини, на яку сторона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень, вважається доведеною, якщо докази, надані на підтвердження такої обставини, є більш вірогідними, ніж докази надані на її спростування;

- питання про вірогідність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, суд вирішує відповідно до свого внутрішнього переконання.

Обов'язок із доказування слід розуміти як закріплену в процесуальному та матеріальному законодавстві міру належної поведінки особи, що бере участь у судовому процесі, із збирання та надання доказів для підтвердження свого суб'єктивного права, що має за мету усунення невизначеності, яка виникає в правовідносинах у разі неможливості достовірно з'ясувати обставини, які мають значення для справи.

Важливим елементом змагальності процесу є стандарти доказування – спеціальні правила, яким суд має керуватися при вирішенні справи. Ці правила дозволяють оцінити, наскільки вдало сторони виконали вимоги щодо тягара доказування і наскільки вони змогли переконати суд у своїй позиції, що робить оцінку доказів більш алгоритмізованою та обґрунтованою.

Новела стандарту доказування «вірогідності доказів», на відміну від «достатності доказів», підкреслює необхідність співставлення судом доказів, які надає позивач та відповідач. Тобто, з введенням в дію нового стандарту доказування необхідним є не надати достатньо доказів для підтвердження певної обставини, а надати їх саме ту кількість, яка зможе переважити доводи протилежної сторони судового процесу.

Законодавством покладено на суд обов'язок оцінювати докази, обставини справи з огляду на їх вірогідність, яка дозволяє дійти висновку, що факти, які розглядаються скоріше були (мали місце), аніж не були.

Верховний Суд в ході касаційного перегляду судових рішень неодноразово звертався загалом до категорії стандарту доказування та відзначав, що принцип змагальності забезпечує повноту дослідження обставин справи. Цей принцип передбачає покладання тягара доказування на сторони. Одночасно цей принцип не передбачає обов'язку суду вважати доведеною та встановленою обставину, про яку сторона стверджує. Така обставина підлягає доказуванню таким чином, аби задовольнити, як правило, стандарт переваги більш вагомих доказів, тобто коли висновок про існування стверджуваної обставини з урахуванням поданих доказів видається більш вірогідним, ніж протилежний (постанови КГС ВС від 02.10.2018 у справі № 910/18036/17, від 23.10.2019 у справі № 917/1307/18, від 18.11.2019 у справі № 902/761/18, від 04.12.2019 у справі № 917/2101/17).

Тож, нами розглянуто основні новели стосовно критеріїв доказів у господарському процесуальному праві. Підсумовуючи, звернемо увагу, що незважаючи на усунуті колізії, все ж у процесуальному аспекті господарсько-торгівельної діяльності наявні недоліки та потребують детального вивчення та удосконалення.

Як вже було зазначено, щодо видів доказів у господарському процесуальному законодавстві

закріплено письмові, речові і електронні докази, а також висновки експертів та показання свідків.

Письмовими доказами господарсько-торгівельної діяльності є документи (крім електронних документів), які містять дані про обставини, що мають значення для правильного вирішення спору.

Письмові докази подаються в оригіналі або в належним чином засвідченій копії, якщо інше не передбачено цим Кодексом. Якщо для вирішення спору має значення лише частина документа, подається засвідчений витяг з нього. Якщо оригінал письмового доказу не поданий, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (електронної копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги.

Відповідно до п. 5.27. Національного стандарту України «Державна уніфікована система документації, Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації, вимоги до оформлювання документів (ДСТУ 4163-2003)», затвердженого наказом Держспоживстандарту України від 7 квітня 2003 року № 55, відмітку про засвідчення копії документа складають зі слів «Згідно з оригіналом», назви посади, особистого підпису особи, яка засвідчує копію, її ініціалів та прізвища, дати засвідчення копії і проставляють нижче реквізиту 23 (нижче підпису).

Відтак, проаналізуємо практичну сторону за наступних умов: позивачем надано до суду першої інстанції копію договору про надання інформаційно-консультаційних послуг, яка належним чином засвідчена директором (підтверджується відомостями Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань), містить відмітку «Згідно з оригіналом» та печатку товариства, на факт укладення якого та зміст посилався сам позивач у своїй позовній заяві.

Оскільки позивач не зазначив про наявність у нього або в іншої особи оригіналів усіх поданих ним до господарського суду копій письмових доказів, не подав до господарського суду витребувані ним оригінали таких письмових доказів, а представник відповідача та суд ставлять під сумнів відповідність поданих позивачем копій письмових доказів їх оригіналам, то в силу частини шостої статті 91 Господарського процесуального кодексу України судом першої інстанції правомірно не взято до уваги подані копії письмових доказів на підтвердження здійснення поставки постачальником товару [2].

Згідно зі статтею 91 Господарського процесуального кодексу України учасники справи мають право подавати письмові докази в електронних копіях, посвідчених електронним цифровим підписом, прирівняним до власноручного підпису відповідно до закону. При цьому, електронна копія письмового доказу не вважається електронним доказом. Учасник справи, який подає письмові докази в копіях (електронних копіях), повинен зазначити про наявність у нього або іншої особи оригіналу письмового доказу. Якщо подано копію (електронну копію) письмового доказу, суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати у відповідної особи оригінал письмового доказу.

Варто наголосити, що ще одним із проблемних моментів доказування у справах стосовно господарсько-торгівельної діяльності вважаються електронні докази, якими є інформація в електронній (цифровій) формі, яка містить дані про обставини, що мають значення для справи, зокрема, електронні документи (в тому числі текстові документи, графічні зображення, плани, фотографії, відео- та звукозаписи тощо), веб-сайти (сторінки), текстові, мультимедійні та голосові повідомлення, метадані, бази даних й інші дані в електронній формі. Такі дані можуть зберігатися, зокрема на портативних пристроях (картах пам'яті, мобільних телефонах тощо), серверах, системах резервного копіювання, інших місцях збереження даних в електронній формі (в тому числі в мережі Інтернет).

Оскільки доказування у мережі Інтернет полягає у «швидкоплинності» та видозміні інформації у будь-який момент часу, як правило, в більшості випадків інформація, яка розповсюджується на веб-сайтах мережі може бути видалена, видозмінена чи відредагована як власником веб-сайту, так і її розповсюджувачем. Тому найголовнішим завданням доказування у мережі Інтернет є оперативне (технічне і юридичне) закріплення фактичних даних з веб-сайту для надання їх до суду.

На сьогодні питання електронного доказу стає все більш актуальним з погляду активного розвитку інформаційного суспільства. Однак, у науці існують різні точки зору щодо місця електронних засобів доказування в системі доказової діяльності. Так, на думку О. А. Виноградової вважають, що сучасні джерела інформації охоплюються вже відомими процесуальному законодавству засобами доказування і їх необхідно відносити або до речових, або до письмових доказів [4, с. 21]. Поряд з тим, є і прихильники іншої думки, які обґрунтовують необхідність виокремлення електронних засобів доказування серед інших засобів доказування, аргументуючи це тим, що сучасні процесуальні засоби зберігання інформації (відео, фотографії) володіють суттєвою специфікою, яка повинна бути відображена у процесуальному законодавстві, а тому потрібно відносити їх до окремих засобів доказування [3, с. 143].

Досить однозначною є національна практика, згідно якої у господарських судів є підстави не визнавати електронні докази належними і допустимими, за умови відсутності на них електронного цифрового підпису. Таку позицію закріплено у Постанові Пленуму Вищого господарського суду України № 18 від 26.12.2011 року «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції» [7, с. 27].

Поряд з тим, абзацом 2 статті 8 Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг», наголошується, що допустимість електронного документа у якості доказу не підлягає спростуванню тільки з причин того, що він має електронну форму, використовуючи цей факт як власне підставу невідповідності практиці господарського судочинства. Однак, електронний документ як оригінал

не може бути застосований у випадку: свідоцтва про право на спадщину; документа, який відповідно до законодавства може бути створений лише в одному оригінальному примірнику, крім випадків існування централізованого сховища оригіналів електронних документів; в інших випадках, передбачених законом [8].

Говорячи про господарсько-торгівельну діяльність та докази, необхідно звернути увагу на досліджуване питання в контексті проведення публічних закупівель. Питання законності проведення закупівель через електронну систему закупівель Prozorro є прямо залежним від електронних документів, завантажених на електронний майданчик. Тобто, документальне підтвердження законності кваліфікації переможця тендеру є прозорим і доступним для кожного. Крім того, стаття 12 Закону України «Про публічні закупівлі» містить норму, яка вказує, що під час використання електронної системи закупівель з метою подання тендерних пропозицій/пропозицій та їх оцінки документи та дані створюються та подаються з урахуванням вимог законів України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронні довірчі послуги» [9].

Згідно з частинами першою, другою статті 98 Господарського процесуального кодексу України висновок експерта – це докладний опис проведених експертом досліджень, зроблені у результаті них висновки та обґрунтовані відповіді на питання, поставлені експертів, складений у порядку, визначеному законодавством. Предметом висновку експерта може бути дослідження обставин, які входять до предмета доказування та встановлення яких потребує наявних у експерта спеціальних знань.

Статтю 104 Господарського процесуального кодексу України передбачено, що висновок експерта для суду не має заздалегідь встановленої сили і оцінюється судом разом із іншими доказами за правилами, встановленими статтю 86 цього Кодексу. Відхилення судом висновку експерта повинно бути мотивоване в судовому рішенні [2].

Відповідно до частини другої статті 98 Господарського процесуального кодексу України предметом висновку експерта може бути дослідження обставин, які входять до предмета доказування та встановлення яких потребує наявних у експерта спеціальних знань. Предметом висновку експерта не можуть бути питання права.

Тож, з аналізу питань, які позивач поставив на вирішення експерта, суди дійшли висновку, що частина із них є правовими, а інша частина не є предметом дослідження у даній справі, то відмова у призначенні експертизи та відмова у задоволенні клопотання про відкладення розгляду справи є мотивованою [5].

Необхідним на сьогодні варто вказати на те, що не всі факти, які є важливими у ході розгляду справи, потребують доказування. Відповідно до статті 35 Господарського процесуального кодексу України визначено, що звільняються від доказування обставини, визнані судом загальновідомими, та преюдиціальні факти. Загальновідомі факти звільняються від доказування у випадку, коли вони відомі широкому колу осіб, учасникам процесу, а тому їх вірність очевидна і не потребує встановлення. Такими фактами можуть бути війна, посуха, землетрус тощо.

Висновки. Таким чином, у ході проведеного дослідження розв'язано важливе наукове завдання визначення особливостей та механізму застосування доказів у господарському процесі у справах господарсько-торгівельної діяльності. На підставі результатів дослідження і узагальнення практики стало можливим сформулювати наступні основні висновки: сформульовано основні поняття доказів як будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи; визначено, що такими даними можуть бути письмові, речові і електронні докази; висновки експертів; показання свідків, проаналізовано основні новели щодо доказів у контексті господарсько-торгівельної діяльності та виявлено, що судова практика застосування різних засобів доказування є сформованою, проте не має однозначності, наприклад, деякі господарські суди допускають можливість застосування тих чи інших доказів, а деякі вважають ці доказами неналежними та недопустимими.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06.11.1991. № 1798-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12>
3. Демчишин І.І. Перспективи впровадження електронних доказів як засобу доказування в господарському процесі України. Матеріали XX Звітної студентської наукової конференції, 18 листопада 2017 р, Одеса. Одеса: Юридична література, 2017. 516с.
4. Каламайко А.Ю. Місце електронних засобів доказування та окремі питання їх використання у цивільному процесі. Право та інновації. 2015. № 2. С. 115-116.
5. Постанова КГС ВС від 12.02.2019 у справі № 914/908/18 URL: <https://ips.ligazakon.net/document/C018328>
6. Постанова КГС ВС від 19.02.2020 у справі № 915/411/19 URL: <http://iPLEX.com.ua/doc.php?regnum=87735731&red=10000385e505b54364293354fe7c32aae6b2b9&d=5>

7. Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції: Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 26.12.2011 № 18 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018600-11#Text>

8. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>

9. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 № № 922-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text>

10. Хрімлі К. О. Поняття господарсько-торговельної діяльності. Актуальні проблеми держави і права. С. 217-222. URL: <http://www.apdp.in.ua/v74/34.pdf>

REFERENCES:

1. Hospodarskyi kodeks Ukrainy. (2003, January 16). [Economic Code of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text> [in Ukrainian].

2. Hospodarskyi protsesualnyi kodeks Ukrainy. (1991, November 16). [Economic Procedural Code of Ukraine]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12> [in Ukrainian].

3. Demchyshyn, I.I. (2017). Perspektyvy vprovadzhennia elektronnykh dokaziv yak zasobu dokazuvannia v hospodarskomu protsesi Ukrainy. [Prospects for the introduction of electronic evidence as a means of proof in the economic process of Ukraine]. Materialy KhKh Zvitnoi studentskoi naukovoï konferentsi, 18 lystopada 2017 r, Odesa. Odesa: Yurydychna literature [in Ukrainian].

4. Kalamaiko, A.Iu. (2015). Mistse elektronnykh zasobiv dokazuvannia ta okremi pytannia yikh vykorystannia u tsyvilnomu protsesi. [The place of electronic means of proof and specific issues of their use in the civil process]. *Pravo ta innovatsii*, 2, 115-116 [in Ukrainian].

5. Postanova KHS VS u spravi № 914/908/18. (2019). [Resolution of the KGS of the Supreme Court in case No. 914/908/18]. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/C018328> [in Ukrainian].

6. Postanova KHS VS u spravi № 915/411/19. (2020). [Resolution of the KGS of the Supreme Court in case No. 915/411/19]. URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=87735731&red=10000385e505b54364293354fe7c32aae6b2b9&d=5> [in Ukrainian].

7. Pro deaki pytannia praktyky zastosuvannia Hospodarskoho protsesualnogo kodeksu Ukrainy sudamy pershoi instantsii. (2011). [On some issues of the practice of applying the Economic Procedural Code of Ukraine by courts of first instance]. Postanova Plenumu Vyschoho hospodarskoho sudu Ukrainy № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0018600-11#Text> [in Ukrainian].

8. Pro elektronni dokumenty ta elektronni dokumentoobih. (2003, May 22). [On electronic documents and electronic document circulation]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text> [in Ukrainian].

9. Pro publichni zakupivli. (2015, December 25). [On public procurement]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#Text> [in Ukrainian].

10. Khrimli, K. O. Poniattia hospodarsko-torhovelnoi diialnosti. [Concept of economic and commercial activity]. *Aktualni problemy derzhavy i prava*, 217-222. URL: <http://www.apdp.in.ua/v74/34.pdf> [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції: 16.11.2022